

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНА ТВОРЧІСТЬ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Титаренко В.П.

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті охарактеризовано декоративно-прикладну творчість як важливу складову національної культури, яка є засобом естетичного виховання сучасної молоді. Це засіб, що викликає найоптимальніший емоційний стан для формування культури особистості, є одним із складників виховання естетичного смаку та ідеалу. Естетичний смак є важливим соціокультурним чинником і засобом виховання обдарованої молоді, сучасних школярів і студентів. Пізнання прекрасного за допомогою декоративно-прикладної творчості збагачує естетичні смаки, зміцнює критерії естетичних оцінок художніх явищ, формує справжні духовні інтереси і потреби в галузі культури, естетики, одягу, побуту. У статті подано характеристику різних видів декоративно-прикладної творчості, а також визначені численні її функції.

Ключові слова: декоративно-прикладна творчість, її види, народні майстри, центри народної творчості, естетичний смак, естетичне виховання, художньо-творчий виріб.

Постановка проблеми. Декоративно-прикладна творчість ґрунтується на народних традиціях і висвітлює естетичні уподобання, звичаєво-обрядові, етично-моральні переконання та розглядається як важлива самотутня, комплексно-життєва, доладно створена матеріально-духовна цілісність, що виконує численні функції: духовно-мистецьку, світоглядно-пізнавальну, виховну, естетичну, комунікаційно-інформаційну, навчально-практичну та ін. У ній виражені набутий віковичний досвід життя, правдива реальність: людина, її життя та мистецтво, що нероздільні. З проголошенням незалежності України розпочалась нова епоха в національній культурі: з'явився вільний доступ до виявлення творчих здобутків інших народів, проведення порівнянь, розширились дослідження декоративно-прикладної творчості у світовому контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Декоративно-прикладна творчість – важлива складова частина, всеохоплююче духовно-мистецьке явище національної культури, яке художньо-естетично формує матеріальне, предметно-просторове середовище, створене людиною. Це творчість виготовлення, прикрашання численних виробів побутового, обрядового призначення – одягу, інтер'єрів житлових, громадських будівель, храмів, театральних вистав, фестивалів тощо. До нього належить численна різновидність виготовлених вручну виробів із природних м'яких (конопляних, лляних, вовняних ниток – тканин одягових, інтер'єрних: килимів, вибілок; вишивок, мережив) і твердих (деревини, каміння, кістки, рогу, глини, металу, лози, скла, бісеру) матеріалів. Вони розкривають невичерпне багатство творчих сил народу, вершин його мистецького хисту в галузі пластичності, формотворення, орнаментальної, живописної та графічної культури.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Усі види декоративно-прикладної творчості, її окремі підвиди, типи,

типологічні групи є результатом духовної, матеріальної і практичної діяльності людей у містах і селах України. Вони виражають духовну сутність творчості, самоствердження, національну приналежність його творчих виробів, досвід формування і прикрашання життєвого середовища художньо-практичною діяльністю у гармонійній єдності з природним середовищем.

Кожен із видів декоративно-прикладної творчості – унікальний за відмінними, притаманними лише йому художньо-виражальними засобами, має свою історію й охоплює різні за функціональним призначенням підвиди. Сукупністю подібних декоративних ознак вирізняються типологічні групи виробів. Їх систематизацію вперше розробив відомий дослідник історії й теорії декоративного мистецтва М. Станкевич, дійшовши висновку, що “кожна історична епоха мала свою типологію груп, і навпаки, типологія груп виробів є своєрідним дзеркалом епохи [1, с. 17].

Мета статті. Розкрити декоративно-прикладну творчість як важливу складову національної культури, яка є засобом естетичного виховання сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, декоративно-прикладна творчість входить у сферу матеріальної і духовної культури. Виготовлені вручну тканини, одяг, вишиванки та інші вироби виражені матеріально і засвідчують високу культуру технічного виконання, орнаментування, колористично-композиційного вирішення, рівень їх мистецької цінності. Декоративно-прикладна творчість – виразник досвіду творчої праці майстрів, їх уміння підбирати, готувати для роботи добротні матеріали з цілющими властивостями для здоров'я людини.

Мистецтво Київської Русі – феномен художньо-духовної культури. Воно виразно показує цілісну систему духовних, матеріальних цінностей, звичаїв, вірувань, своєрідність таїнств мен-

талітету української людності, досвіду життя на рідній землі, розуміння її краси і природних багатств, шанування, поклоніння їй. Загальновизнаний висновок науковців, що язичницька культура наших пращурів перебувала на високому рівні, зокрема декоративно-прикладна творчість у контексті календарно-господарських циклів творчої діяльності людини.

Декоративне мистецтво Київської Русі – це золотий вік розквіту творчого генію українського народу. Місцеві ремісники творчо переосмислювали візантійські традиції, сприймали лише те, що відповідало їхнім уподобанням, досвіду творчої діяльності на рідній землі. Вони успішно працювали на основі багатовікових традицій, досягнень східнослов'янського мистецтва, засвоюючи, творчо осмислюючи найкращі здобутки світового. Оригінальну високохудожню творчість майстрів, вірність традиціям слов'янського мистецтва засвідчують збережені пам'ятки, літописні дані, описи іноземців, які вважали Київську Русь за рівнем художнього ремесла на другому місці після Візантії [2, с. 45].

У різні історичні періоди українські майстри постійно виготовляли вироби, життєво необхідні у свята, будні та у побуті. Вони зручні у роботі, милують око, добротні. Особливо святково, емоційно, з живописними акцентами прикрашали та прикрашають українці церкви, собори, каплиці.

У різних видах за поліфункціональною роллю декоративно-прикладної творчості працюють народні майстри на основі традиційної спадщини, які у зв'язку зі своїм покликанням, уподобаннями, самонавчаючись, самопрацюючи реалізують творчі задуми у вишивці, обробці деревини, металі, розписі тощо.

Реалізація задумів, творчих ідей талановитих народних майстрів, художників-фахівців у ручновиготовлених таких виробах, як килими, гобелени, вишивки, гутне скло, фарфор, декоративний розпис, приносили визнання і приносять їм славу та славу українському народу [3, с. 270–271].

На сучасному етапі в галузі професійної декоративно-прикладної творчості успішно працюють художники Києва, Харкова, Львова, Дніпра, Миколаєва, Ужгорода, Косова та ін. Експонують свої роботи на міжнародних форумах, отримують призові місця [4, с. 55].

Велике значення для всебічного вивчення декоративно-прикладної творчості мають різноманітні виставки, фестивалі, ярмарки, які не лише пропагують здобутки вітчизняних виробників, а й сприяють розвитку української культури, наприклад, Сорочинський ярмарок (с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області) з 2005 р. набув статусу Національного, а 2006 р. його учасниками стали представники з Грузії, Естонії, Німеччини, Польщі, Республіки Молдови та ін. У Містеч-

ку майстрів можна ознайомитися із народною творчістю митців з усієї України.

Сьогодні відомі нові аспекти діяльності майстрів-професіоналів у галузі дизайну, реклами, комп'ютерного, переважно фото- і графічного мистецтва. Однак важливо, щоб у цих новітніх явищах було виразно відчутне ехо національної творчості українського народу, були збережені та розвинені на майбуття. Особливо популярними в Україні відомі такі центри народної творчості, як Опішня, Решетилівка (Полтавська область), Ічня, Дігтярі (Чернігівська область), Петриківка (Дніпропетровська область), Кролевець (Сумська область), Бар, Клембівка (Вінницька область), Косів, Космач (Івано-Франківська область), Вижниця (Чернівецька область) та ін.

Досліджуючи творчі здобутки у сфері декоративно-прикладної творчості, не можна не брати до уваги всього того, що збережено та створено українцями, котрі живуть в усьому світі. У зв'язку з різними історичними подіями, українці виїжджали з рідних домівок і поселялись у Європі, Азії, Канаді, США, Австралії та ін. І скрізь, де вони живуть, там бережно плекається народне мистецтво як перлинка, як дорога пам'ять про рідну землю. Воно стало своєрідним символом української нації у всьому світі. Обґрунтовані слова О. Гончара, що слід віддати належне українській діаспорі, її історичним заслугам. Адже в часи лихих, в часи нашествия на нашу культуру, мову діаспора створювала українські наукові центри, видавала енциклопедії, рятувала від забуття твори наших письменників і вчених, докладала зусиль, щоб зберегти і відкривати світові скарби нашого народу [5, с. 116].

Декоративно-прикладна творчість з її тисячолітньою історією, творчістю народних майстрів – сильний супротив, перевага світової глобальній урбанізації, промисловій стандартизації, наступу антимилицьких течій. Це споконвічне життєдайне джерело, благодатне натхнення духовної, мистецької діяльності, творчого генію українського народу.

Важливого значення сьогодні набуває модернізація сучасної освіти, зокрема системи естетичного виховання сучасної молоді. Нині всі ланки навчальних закладів, від дошкільної до вищої школи, спрямовують свою діяльність на формування гармонійно розвиненої особистості з високим національно-культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними естетичними смаками. Якщо вища школа намагатиметься повною мірою розкривати красу народних святинь, належним чином знайомити молоде покоління з багатством творів декоративно-прикладної творчості та розвивати бажання глибоко вивчати й естетично усвідомлювати звичаї, традиції, обряди, ремесла і промисли нашого народу, то й питання естетичного виховання студентів буде успіш-

но вирішуватись. Адже молодь з розвиненими естетичними ідеалами здатна зрозуміти і поцінувати єдність матеріальної культури, відчувати зв'язок декоративно-прикладної творчості з естетичними вимогами свого часу і минулих епох.

Аспекти естетичного виховання студентської молоді відображені у роботах І. Беха, С. Максименка, І. Богуславської, Л. Фірсової. Проблеми теоретичних основ естетичного виховання розроблялися педагогами-класиками (Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський) і сучасними вченими (Є. Антонович, В. Бутенко, І. Зязюн, Л. Масол, Б. Неменський, Г. Падалка, Г. Шевченко та ін.).

Мета статті – характеристика основних функцій декоративно-прикладної творчості, що сприяють підвищенню рівня естетико-виховного впливу на особистість.

Археологічні дослідження свідчать про високий рівень культури народів, які етнічно були предками українців і залишили своїм нащадкам вироби народних умільців з глини, металу, каменю, деревини, а пізніше тканини. Розуміння «прикладного» у понятті «декоративно-прикладна творчість» пояснює П.І. Гаврилюк: «Живучи на лоні природи, людина праці вчилася у природи законам доцільності, гармонії, довершеності. Людину оточував світ речей, простих і звичних, як сама природа: осли, на якому зручно відпочивати, глиняна миска, в якій каша здається особливо смачною».

У наш час декоративно-прикладна творчість розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікативну, естетичну та ін. У народній творчості сформовані норми естетичного мислення народу, кожний рукотворний виріб єдиний та ексклюзивний, безперечно не є товаром стандартного виготовлення. Індивідуальність майстра, яка ввібрала у себе соціальні, моральні й естетичні ідеали народу, втілилася в неповторний витвір на основі загальної норми і зразка, така робота переповнена естетичним смаком народу загалом і кожного майстра зокрема. Підкреслюючи силу народних традицій, наголошуємо, що народний смак своєрідний і створений конкретними історичними умовами, він відрізняється від естетичного смаку сучасної людини і в той же час близький до нього.

Своєрідність і неповторність естетичного смаку полягає в тому, що краса, створена на його основі, інша, ніж краса професійного мистецтва. Вона розчинена в усьому предметному світі, житті та побуті. Це рятує її від стандартизації. Ми поділяємо думку вчених про те, що необхідне поглиблене осмислення уяви про красу, виявлення особливої уваги до естетичного смаку, бо вони є визначеною нормою і зразком у формуванні естетичної культури.

Декоративно-прикладна творчість – це саме такий засіб, що викликає найоптимальніший емоційний стан для формування культури особистості, в якому найяскравіше визначені всі етапи її формування: виявлення, засвоєння, створення та передачі народних, культурних, моральних і матеріальних цінностей. Комунікативна функція декоративно-прикладної творчості забезпечує діалог з особистістю, що спонукає її до плідного спілкування зі світом прекрасного. Твори народних майстрів захоплюють людину, створюють психологічний комфорт, спонукають до естетичної взаємодії, впливають на почуття людини і тим самим утворюють неформальний, а особистісно виражений зв'язок з етнохудожніми цінностями.

Пізнавальна функція пов'язана з освоєнням цінного, що було набуто попередніми поколіннями. Як естетична категорія, декоративно-прикладна творчість має широкий діапазон дії – від зовнішнього фіксування краси речі до усвідомлення закономірностей освоєння дійсності за законами краси.

Пізнання прекрасного за допомогою декоративно-прикладної творчості збагачує естетичні смаки, зміцнює критерії естетичних оцінок художніх явищ, формує справжні духовні інтереси і потреби в галузі культури, естетики, одягу, побуту. Творча функція декоративно-прикладної творчості важлива для педагогічної практики. Безпосереднє спілкування з творами народного мистецтва активізує людські емоції, викликає творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує почуття, збагачує образне мислення.

Естетична сила творчості виявляється не лише у здатності впливати на естетичні смаки, ціннісні орієнтації, але й у здатності збуджувати творчий дух особистості. Саме через творчу працю максимально розкривається світ людини, формуються такі риси характеру, як почуття власної гідності, цілеспрямованість, прагнення до морально-естетичних ідеалів, які впродовж століть виробив український народ. Виховання естетичних смаків у студентської молоді засобами декоративно-прикладної творчості буде ефективнішим через організацію позааудиторної роботи, яка будується на принципах зацікавленості й добровільної участі в ній та враховує індивідуальні інтереси й нахили студентів. Позааудиторна робота є логічним продовженням аудиторних занять, допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на корисну діяльність. Організаційно-педагогічні форми позааудиторної роботи з естетичного виховання – це різні види занять, способи організації молоді і педагогів для спільної діяльності після аудиторних занять, а також конкретні просвітницько-пізнавальні

й виховні акції художньо-естетичної спрямованості, розраховані на масову чи диференційовану студентську аудиторію.

Велика роль у вивченні та пропаганді декоративно-прикладної творчості, збиранні її скарбів належить проблемним групам, науковим гурткам, Малій академії наук. У зазначених творчих об'єднаннях молоде покоління вивчає закони творчості, краси, навчається різних технік вишивки, розпису, гравіювання тощо. Тут здійснюється основний процес виховання у студентів високого естетичного смаку, формуються вміння розуміти і цінувати прекрасне.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка студенти факультету технологій та дизайну, разом з викладачами проводять майстер-класи з «Української народної вишивки», «Писанкарства», «Різьблення на деревині». Програмами майстер-класів передбачено реалізацію комплексу навчально-виховних, навчально-дослідних та науково-методичних завдань. Студенти факультету – це майбутні вчителі, які оволодівши теоретичними та практичними навичками різних видів творчості, зможуть у майбутньому формувати етнокультуру учнів.

Наприклад, майстер-клас «Українська народна вишивка» спрямовує свою діяльність на розв'язання основних завдань: поглиблення знань майбутніх учителів з історії українського вишивкарства; формування теоретичних знань і розвиток практичних умінь та нави-

чок мистецтва народної вишивки; збирання та відтворення пам'яток матеріальної культури (українських рушників і сорочок, кожухів, поясів); розширення уявлень студентів про суть вишитого орнаменту; дослідження обрядового значення вишивкарства у родинному житті українців; виховання загальної культури та естетичного смаку; формування у студентів шанобливого ставлення до пам'яток української культури; проведення виставкової та профорієнтаційної діяльності, пов'язаної з вивченням і відродженням декоративно-прикладної творчості.

Висновки і пропозиції. Декоративно-прикладна творчість існувала задовго до виникнення професійного мистецтва. В існуючих на сьогодні художніх промислах прослідковуються традиції народних умільців багатьох поколінь. Вивчення студентами декоративно-прикладної творчості сприяє вирішенню важливих завдань у сфері естетичного виховання. Естетичні уявлення нині ускладнюються, потерпають змін, але звернення до їх витоків (на прикладі декоративно-прикладної творчості) може сьогодні слугувати основним засобом. У педагогічній науці питання виховання естетичної культури, естетичних смаків і здоров'я сучасної молоді має міцне вивірене часом історико-культурне підґрунтя є досить ефективним засобом формування особистості майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Список літератури:

1. Станкевич М.С. Морфологія – система видів // Автентичність мистецтва. – Л., 2004.
2. Тищенко О.Р. Декоративно-прикладне мистецтво східних слов'ян і давньоруської народності. – К., 1983.
3. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України початку ХХ ст. Формування національного стилю // Зап. Наук. т-ва імені Т. Шевченка. – 2004.
4. Роготченко О. Сьогоднішнє мистецтво здалека і зблизька // Українське мистецтво. – 2003. – № 1.
5. Гончар О. Час для єдності // Український православний календар (Баунд-Брук; Нью-Джерсі). – 1987. – № 11.

Титаренко В.П.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ ТВОРЧЕСТВО: ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Аннотация

В статье характеризуется декоративно-прикладное творчество как важную составляющую национальной культуры, которая есть средством эстетического воспитания современной молодежи. Это средство, вызывающее самое оптимальное эмоциональное состояние для формирования культуры личности, является одним из составляющих воспитания эстетического вкуса и идеала. Эстетический вкус является важным социокультурным фактором и средством воспитания одаренной молодежи, современных школьников и студентов. В статье подано характеристику разных видов декоративно-прикладного творчества, а также определены многочисленные ее функции.

Ключевые слова: декоративно-прикладное творчество, его виды, народные мастера, центры народного творчества, эстетический вкус, эстетическое воспитание, художественно-творческое изделие.

Tytarenko V.P.

Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University

DECORATIVE-APPLIED CREATIVITY: TRADITIONS AND MODERNITY

Summary

The article describes decorative and applied art as an important component of national culture, which is a means of aesthetic education of modern youth. This is a tool, which causes the most optimal emotional state for the formation of a personality culture, is one of the components of aesthetic taste and ideal education. Aesthetic taste is an important sociocultural factor and a means of educating gifted youth, modern pupils and students. Knowledge of beauty through decorative and applied art enriches aesthetic tastes, strengthens the criteria of aesthetic assessments of artistic phenomena, forms true spiritual interests and needs in the field of culture, aesthetics, clothing, and everyday life. The article describes the various types of decorative and applied art, its numerous functions are determined as well.

Keywords: decorative-applied creativity, its types, folk masters, centers of folk art, aesthetic taste, aesthetic education, artistic and creative product.